

Kristen kristendomskritik

TVÅ UNDER VÅREN utkomna arbeten av professionella kristna inom den anglikanska kyrkan har väckt debatt och uppseende i England på grund av sin öppna och djärva kritik av härskande religiösa föreställningar. Den ena, *Objections to Christian Belief* (Constable, 12;6 shilling), innehåller föreläsningar vid Cambridges universitet av fyra professorer i teologisk kyrkohistoria. Den andra, *Honest to God* (S C M Press, paperback, 5 shilling), är skriven av John Robinson, biskop i Woolwich; efter ett par månader har den sålts i mer än 100 000 exemplar. I dessa böcker framförs inte kritik av detaljer i kristen lära eller praktik, här förkunnas ingen liberal teologi, som offerar några av trons underligheter för att bereda en reträtt till starkare positioner; vad som sätts i fråga eller direkt förnekas är så gott som allt vilket enligt bekännelse-skrifter, predikosamlingar och skolböcker påstås vara kristendom. Man kan inte förväna sig över att många fränkänner författarna kristen tro och att en rad prelater, bland dem ärkebiskopen av Canterbury, begär att John Robinson skall lämna biskopsplatsen eller till och med kyrkan.

Professor Vidler skriver i sitt förord till "Objections" att kritik av den kristna tron kunde väntas bli mest övertygande formad av frätänkare eller ateister. Han anser emellertid att en sådan kritik likväl eller bättre kan presteras av personer "som, kanske under många år, har levt med ena foten i den kristna tron och med den andra i den moderna världens radikala otro" — det är tydligen en karaktäristik av de fyra författarna.

Föreläsningarna om "historiska" och "intellektuella" invändningar mot kristendomen går i stort sett ut på att några hållbara grunder för tron inte finns att uppdriva. De traditionella föreställningar som redovisas i bekännelse-skrifterna och utlärs i kyrkorna är till stor del absurditeter: en av Gud skapad ond mänsklighet, som räddas eller kan räddas genom Guds till jordens utsände son, med himmeln som de frälstas och helvetet som de förtappades framtid. Men utan sådana konstigheter är det svårt att finna något utmärkande för den kristna läran.

Att stödja sig på de skiftan-

De kristna samfundens grymbet och intolerans under äldre tid — som ovan illustreras med en detalj ur Hieronymus Boschs stora verk "Domedag" — har ingen motsvarighet i dag, men fortfarande är kristendomen starkt inställd på att förbjuda, hämma och straffa enligt föräldrade dogmer, framhåller fyra fronderande engelska teologer.

de, oklara och i mycket motsäggande uppgifterna i Bibeln är inte rimligt; "det finns intet som helst skäl att anta att några uppgifter som lämnas i en gammal och

Herbert Tingsten skriver här om två uppmärksammade engelska arbeten, vilka båda från kristen utgångspunkt starkt kritiserar rådande religiösa föreställningar. En av författarna, John Robinson (bilden), riskerar nu att få lämna sin biskopsstol i Woolwich.

delvis mytologisk litteratur" kan tjäna som bevis för kristendomen. Lika hopplöst synes det vara att konstruera en "naturlig teologi" genom studium av "Guds verk i världen". Man får inte heller falla tillbaka på den "dumma" tanken att människan är oförmögen att bedöma dessa ting, ty i så fall "försvinner varje skäl för tro, otro eller kritik, eftersom varje påstående utgår från den mänskliga hjärnan". Att dessa professorer inte lämnar de lokaler som de så grundligt raserar motiveras snarast med att kanske i framtiden en "naturlig teologi" skall bli möjlig och att det inte är sannolikt att detta "obegripligt stora och mystiska universum" saknar "mening eller bestående värde".

Kristna apologeter, som har svårt att värja sig i trosfrågan, faller gärna — liksom muhammedaner och buddister och till och med Shintotroende — tillbaka på tanken att deras tro är grundval för en god moral; ofta påstås de värderingar som slagit igenom under senare tid — om demokrati, sociala reformer, tolerans och så vidare — ytterst ha sin rot i en religion vars kyrkor under århundraden bekämpat dessa värderingar. Sådana grepp är främmande för de engelska forskarna. I artikeln om "moraliska invändningar" framhävs de kristna samfundens grymbet och intolerans under äldre tid,

och den världsliga "humanistiska etiken" erkänns ha eggat kampen mot eländet på jorden; kristendomen är fortfarande starkt inställd på att förbjuda, hämma och straffa enligt föräldrade dogmer.

Biskop Robinson påstår sig "aldrig riktigt ha tvivlat på det fundamentalt sanna i den kristna tron", men de flesta troende måste nog snarare förskräckas än lugnas av denna förklaring — de bör ha svårt att känna igen kristendomen i denna nedbantade version. Att tro på en Gud ovanför eller utanför, på Gud som en personlighet (i vanlig mening) eller ett väsen är enligt Robinson gammaldags vidskepelse. Inte utan ironi skriver han om hur folk föreställer sig denna Gud: "en farfar i himlen, en hygglig gubbe som kan ställas i en vrå medan de sysslar med livets realiteter". Den vanliga bilden av Jesus är lika virrig och barnslig:

en "Gud som under en kort tid deltog i en charad", som "såg ut som en människa, talade som en människa, kände som en människa, men under allt detta var en uppklädd Gud — som jultomten". Sådana idéer måste de kristna kasta ifrån sig; i denna punkt har ateisterna rätt, och Robinson säger sig väl förstå dem som tycker att man för att undvika sådana tokerier under en tid borde avstå från begreppet Gud. I fråga om himmel och helvete arbetar han på samma sätt; det är saker inom oss själva, och att vi skulle ha ett liv efter detta — med bevarad identitet — synes vara honom helt främmande. All religion i mening av tro på något utanför det mänskliga livet förkastas; "judarnas stora insats i fråga om religion var att de gjorde slut på den", citerar han belåtet.

Men så kommer Robinson med den tanke som skall klara dilemmat. Gud är en beteckning som vi använder för "den yttersta verkligheten" (the ultimate reality) hos oss själva. Gud är också "kärleken" (caritas), som egentligen är denna "yttersta verklighet". Man kan rent av säga att denna Gud har personlighet, eftersom "personlighet är av högsta betydelse för universums struktur" och vi "i personliga relationer rör vid livets slutliga mening". Med en serie sådana uttryck — säkert hederligt menade, trots att de liknar ordlekar — återupprättar Robinson på några sidor den kristna tro som han till synes spolerat. Definitioner som kunde ge någon fasthet åt tankegången saknas, och man förstår väl att Robinson inte kunnat prestera dem. Vad är "den yttersta verkligheten", vad är "kärlek" och varför skulle "den yttersta verkligheten" och "kärlek" vara sam-

Franska journalistminnen

ma sak? Det får man inte veta, och man blir övertygad om att Robinson inte heller vet det; för honom gäller det att bevara sin gamla tro på mening och ordning i livet, och han drivs till abstrakta retoriska extravaganser för att finna en ersättning för den gamle hederlige och orimlige Gud som han förlorat.

Robinson glider lätt över alla svårigheter, men då och då tittar de ändå fram ur hans glada och facila resonemang. På ett ställe skriver han för att "förhjälpna människorna till övertygelsen om den yttersta verklighet som är det enda väsentliga kanske det är nödvändigt att slopa varje föreställning om Gud". Men på andra ställen försäkras han att myter och symboler är nödvändiga, och han rekommenderar bön till Gud. Om ordet Gud ersätts med "den yttersta verkligheten" lär bönerna dock bli litet konstiga. Gå till exempel igenom "Fader vår" eller trosbekännelserna med de uttryck som Robinson anser vara de gamla ordens "verkliga" mening — "vär yttersta verklighet som är det goda inom oss", det blir den riktiga ingressen i den populäraste av böner.

Någon liknande debatt har vi, såvitt jag vet, inte i den svenska kyrkan; frågan om kvinnopräster har piggat upp andarna, men frågan om trons egentliga innehåll tycks man vara för slö eller rädd att diskutera.

I anslutning till televisionsdramat i Oslo för några månader sedan har en del vittnesbörd om förvirringen på en punkt — helvetesläran — kommit fram. En präst försäkras att ingen förnuftig människa längre tror på ett helvete i gammal mening, med eld och pinande djävlar, men han antyder att det finns ett liv efter detta och att de som vänt sig från Gud får det pinsamt i denna framtid; här har vi den professionella skytteltrafikanten, som utan svårighet färdas mellan symbolernas och realiteternas värld och sannolikt inte själv vet vad han egentligen tror på. En annan präst, domprosten G-A Danell, framställer tvärtom i ett inlägg att han gärna skulle vilja avskaffa helvetet, men att kristendomen står och faller med helvetestron. "Om vi inte vore hemfallna åt den eviga fördömsen, så skulle Kristus inte behövt komma till världen... Om inte detta varit vårt onda öde, så vore Kristi lidande och död något fullständigt onödigt." Alltså, läran om helvetet är en del av den kristna läran. Den kristendom som inte längre räknar med de eviga straffarna är inte längre kristendom. Enligt denna tro är buddister, muhammedaner, ateister och andra icke kristna på väg till helvetet — det enda sättet att rädda dem är att göra dem kristna. Enligt ett tredje vittnesbörd finns ett helvete, men det är möjligt att

MELLAN de båda världskrigen var Jules Sauerwein (född 1880), ambulerande utrikesreporter först i Le Matin, sedan i Paris-Soir och andra tidningar, en av världens mest ryktbara journalister. Många av hans intervjuer gick genom världspresen, han var närvarande vid de stora konferenserna och följde på nära håll de stora kriserna, han blev god vän med ledande politiker i skilda länder och diskuterade ständigt världsläget med Briand och andra franska utrikesministrar. Hans nu utgivna memoarer *30 ans à la une* (Plon, 10:80 franc) ger en god bild av de egenskaper och metoder som gjorde att det (enligt Pierre Lazareffs förord) var "premiärministrarna och ambassadörerna som sökte upp honom", inte tvärtom.

Sauerwein hade en respektabel universitetsutbildning (med beröm av Bergson), kunde tyska och engelska väl, förberedde — utan att tyngas av djupa politiska kunskaper och än mindre av utpräglade åsikter — sina reportage grundligt och hade förmågan att i några korta ord teckna personer och miljöer och att ge sensation och pikanteri även åt meddelanden av ringa märklighet. Han hade lätt att bli intim med människor genom trevlighet, vitalitet, älskvardhet utan inställsamhet eller överdriven mjukhet. Som musikkännare och skicklig pianospelare vann han kontakter som kunde utnyttjas professionellt. En liknande roll spelade hans amorösa intressen, intensivt och systematiskt bedrivna; de charmerade kvinnorna var ibland både goda meddelare och förmedlare av goda förbindelser. Sauerwein var också konnässör på vin och mat och storätare likaväl som gourmé; efter en av sitt livs främsta intervjuer — med marskalk Foch 1920 — drack han två flaskor champagne innan han på en timme och tjugominuter skrev en artikel på fem spalter; han avslutar betecknande nog boken med tre matrecept, uppfunna av honom och köksmästaren i förening på Horcher i Berlin, Lapérouse i Paris och Hyde Park Hotel i London. Med åren blev Sauerwein fet, men hans fetma gjorde honom enligt trovärdiga vittnen snarare imponerande än löjlig.

Memoarerna vimlar av lustiga historier, ofta avslöjande — utan att vara elaka — för den tredje republikens dignitärer. Ett av de

Den franske journalisten Jules Sauerwein, vars nu utkomna memoarer Herbert Tingsten här anmäler.

bästa porträtten gäller Bunau-Varilla, ägare av Le Matin, högfärdsgalen, fräck och hård, men med en blandning av skicklighet och tarvlighet som gav tidningen upp-laga och inflytande. Då Bunau-Varilla fann att hans älskarinna bedrog honom med Aristide Briand dekreterade han att Briands namn inte fick nämnas i Sauerweins korrespondenser. Att skriva utrikesreportage utan att nämna landets utrikesminister fann Sauerwein trots sin smidighet omöjligt, och slutade i tidningen.

Ett av de i boken beskrivna samtalen var med Gustaf V, i november 1939. Kungen gav Sauerwein besked om sina numera väl kända åsikter. Han framhävde faran från Ryssland och ansåg att man borde sluta fred utan att bekymra sig om Polens öde. Sauerwein fick i uppdrag att sammanfatta kungens åsikter i en promemoria och att framlägga den för kung Leopold i Belgien.

Till det viktigaste i memoarerna hör beskrivningar av samtal med marskalk Foch 1920 och med marskalk Pétain, då ambassadör hos Franco, på sommaren 1939. Foch berättade bland annat om vapenvilan 1918 och nämnde att han mot Clemenceaus vilja fastställt stilleståndstiden till klockan 11 den 11 november; Clemenceau hade velat skjuta upp tiden till klockan 4 för att kunna börja sitt segertal i deputeradekammaren

just då vapenvilan trädde i kraft. Pétain påstod att han några dagar före vapenvilan fått i uppdrag att till den 13 november organisera en offensiv, som skulle föra en fransk armé under hans ledning in i Tyskland och därmed klarlägga både att tyskarna totalt förlorat kriget och att det främst var fransmännen (inte engelsmännen och amerikanerna) som vunnit det. Foch hade under politiskt tryck trots detta förberett en snar vapenvila; då Pétain vid ett samtal med Foch den 9 november fick reda på detta grät han av besvikelse och förbittring. Enligt Sauerwein var denna händelse, om vilken Pétain ännu 1939 talade upprört och ursinnigt, ett led i den kedja av orsaker som gjorde Pétain till fjärde republikens chef och därmed till etts ståthållare av Hitlers nåde.

HERBERT TINGSTEN

Gud i sin nåd inte placerar några själar där — det är rent av omtvistat om Judas Iskariot kommit dit.

HERBERT TINGSTEN